

Norge, sett fra Skagen

Kaj Skagens Norgeshistorie insisterer på en åndelig innerside i historien, som har formet vår kultur.

ANMELDELSE
TOR B. JØRGENSEN
anmeldelse@vl.no

La det være sagt med en gang: Kaj Skagens *Norge vårt Norge – Et lands biografi* anbefales på det varmeste til enhver som er opptatt av hva «det norske» eller «norsk kultur» kan være. Boka er fylt av Skagens skarpe blikk, fyrige skrivekunst, brede kunnskap og analytiske evne. Skagen skriver en engasjert bok om sin egen åndelige historie, i form av en «norgeshistorie» om idestrømninger som «grep menneskene som levde i Norge før oss, og som preger oss som lever her i dag, ofte uten at vi vet det».

Skagen begynner med Hans Nielsen Hauge og slutter på et vis med Kjell Magne Bondevik. Vekkelsespredikanten Hauge, et lysende eksempel på den skapende blandingen av mystikk og opplysning som har preget det beste i norsk kultur. Statsminister Bondevik som, slik jeg leser Skagen, avslører seg som overflatisk korthusbygger i nyttårstalen første januar 2000.

Mystisk innerside. Vi skal komme tilbake til utfallet mot Bondeviks tale. Men først noe om de lange linjene i biografien, som dekker vårt lands historie de seneste 200 årene. Bokas hovedprosjekt er å vise at det finnes en åndelig og kulturell innerside i historien, som har skapt vår nasjonale identitet. Skagen insisterer på betydningen av en slik «mystisk» side ved tilværelsen, som han mener har gått tapt, slik at kulturen og nasjonen har blitt utarmet.

Dette dreier seg ikke bare om Norge, men om Europa og den vestlige sivilisasjon i sin helhet. De åndsstrømningene som har motarbeidet denne kulturforståelsen, finner vi i den positivistiske tradisjonen, i kulturradikalismen, i marxismen – i Norge ikke minst knyttet til Mot Dag-bevegelsen og etterkrigstidens sosialistiske «ettpartistat» – og i en ny og ekstrem variant i den politisk radikale AKP-ml-bevegelsen, som dominerte norsk studentverden på 60- og 70-tallet.

Antroposofisk ståsted. Å lese Norges historie i dette perspektivet er både fascinerende og provoserende. Skagens kunnskapsrikdom og fortellerkunst gir innsikt og ettertanke knyttet til mer og mindre kjente personer og situasjoner. Den trekker med seg bred litterær innføring av et utvalg forfattere og tekster.

MOTSTRØMS: Kaj Skagens bok om det norske er skarp og kunnskapsrik, skriver biskop emeritus Tor B. Jørgensen. Foto: Bård Bøe

Skagens eget antroposofiske ståsted fremkommer tydelig. Det angir både et sentrum og et utenforskap. Sentrum dreier seg nettopp om forståelsen av historien også som en åndelig, kulturell prosess som skaper kultur og samfunn.

Utenforskapet dreier seg, slik jeg leser Skagens «selvbiografi», om en grunnleggende kritikk av de til enhver tid dominerende politiske og kulturelle retninger. Hans omtale av Jens Bjørneboes romaner som «meteor» som «etterlot dype kratere i den

“Kanskje det er mer kritisk innsikt og mer pietistisk ånd i de kirkelige miljøer, enn det Skagen har fanget opp?”

Tor B. Jørgensen

norske konsensus», står for meg nærmest som et program for Kaj Skagens egne bidrag i kulturdebatten. Men du verden så spennende å få et slikt oversiktsbilde som *Norge, vårt Norge* gir!

Det onde Vesten. Kapitlet «Ex Oriente Lux», «fra Orienten kommer lyset», utgjør rundt

en tredel av boka. Overskriften er et gammelt visdomsord hentet fram av Arne Næss og Johan Galtung i boka *Gandhis politiske etikk* (1955). Dette hovedkapitlet handler om hva som skjedde med den intellektuelle eliten i norsk etterkrigstid.

Skagen forstår det som en historie om en generasjons forkastelse av Europa. Ja, hele den vestlige sivilisasjon ble stemplet som «ond og dømt til å gå under». Kolonialismen sto for fall. Imperialismens lenker måtte brytes. Kapitalismens råskap skulle overvinnes. «Det gode og sanne måtte oppstå i den ikke-hvite, tredje verden», summerer Skagen 68-ernes trosbekjennelse til det som kalles «tredjeverdenismen», en forblindet idealisering av de skapende, revolusjonerende kreftene i den tredje verden.

Islam. Den tredje verden måtte da overta den historiske scenen. Hengivelsen til Mao og det revolusjonære Kina ble religiøs. Da ble det ikke mye plass til europeisk åndsliv. Arne Næss skrev om sin klassiker *Filosofiens historie*. Han føyet til et sluttkapittel om Mao Tsetung, og kuttet ut både Schelling og Fichte. Men ingen sa noe om grusomhetene verken mellom stammer og kulturer i afrikanske frigjøringskamper, eller utrenskninger i Maos Kina. Slik bolsjevikene hadde tiet om myrderiene i Lenins og Stalins Sovjet.

I kjølvannet av den oriental-

Bok Sakprosa

Kaj Skagen
NORGE, VÅRT NORGE – ET LANDS BIOGRAFI

Dreyers forlag

ske vending, dukker også islam opp. Norsk venstreside støttet Khomeinis revolusjon i Iran i 1979. Khomeini, som hadde fått asyl i Frankrike, reiste tilbake og ga folket frihet fra USA-imperialismen og dens lakei Sjah Pahlavi. Men Iran forsvant fort fra den revolusjonære stjernehimmelen, og Skagen spør med god grunn: Hvordan var et slikt ideologisk tunnelseyn mulig? Og videre: Hvordan er det mulig å finne tilbake til den kulturelle strøm som har skapt vår sivilisasjon?

Kulturradikalt barbari. Veien finner vi ikke i positivismen, hvor fornuften og rasjonaliteten er det grunnleggende styrende prinsippet. Da forsvinner de humane verdier. Skagen ser på den moderne transhumanismen som «positivistisk naturvitenskap i festklær, men samtidig kulturradikalismens postmoderne skikkelse». Det er som om «kulturradikalismens streben etter den absolutte frihet paradoksalt fører

den i retning av den absolutte terror». Idet impulser fra den kristne tradisjon blir sekularisert «vises konturene av et barbari med kulturradikalt ansikt». Det er en kjernesetning som det ikke er vanskelig å slutte seg til.

Pietistisk ånd. Men da er vi tilbake til statsminister Bondeviks nyttårstale. La gå at Bondevik ikke er Skagens favoritt, verken som statsminister eller politiker, prest eller tenker. Men gir ikke Bondeviks tale et mulig grunnlag for dialog, nettopp om de anliggende som Skagen er ute etter? Bondeviks bruk av Alfred Hauges dikt fra 1970, «Bøn for år 2000», peker ut en dypere retning enn den lett nedlatende omtalen Skagen gir.

Og er det noe liknende som skjer når Skagen mener at Den norske kirke har oppgitt sin pietistiske linje og henfalt til et forsøk på å være «moderne og relevant gjennom frigjøringssteologi og dagspolitiske standpunkter»? Skagen mener da at Kirken «falt som offer for den politiske ortodoksien i tredjeverdenismen».

Ja, mon det? Kanskje det er mer kritisk innsikt og mer pietistisk ånd i de kirkelige miljøer, enn det Skagen har fanget opp? Jeg kjenner i alle fall et interessant slektskap til hans tankeverden, i mine egne refleksjoner som kirkelig «aktivist», etter å ha lest hans «Norgesbiografi». Kanskje Skagen har flere venner enn han liker å tro?